

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сейтов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li</i> OHANGARON VODIYSI AHOLISINING QADIMGI VA O'RTA ASRLAR DAVRI MAFKURAVIY DUNIYO (SUYURLITEPA YODGORLIGIDAN TOPILGAN MODDIY MANBALAR ASOSIDA)	16-26
<i>Elmuratov, Bahodir Abdugapporovich</i> KALTAMINOR MADANIYATINING GENEZISI MASALALARI	27-33
<i>Nafiddinova, Xosiyat Ravshanovna</i> OILAVIY MAROSIMLAR VA ULARNING TARIXIY ADABIYOTLARDA YORITILISHI	34-37
<i>Eshmo'minov, Ozodbek Ziyodulla o'g'li</i> DEMOGRAFIK JARAYONLARNING BORISHI: SURXON VOHASI MISOLIDA (1925-1946 YY.)	38-41
<i>Akobirov, Mirjalol Ximmatovich</i> SULTON JALOLIDDIN MANGUBERDINING YAQIN SHARQ VA KICHIK OSIYO DAVLATLARI BILAN DIPLOMATIK ALOQALARI	42-46
<i>Маматалиева Сурайё Бобомуратовна</i> ШИША ВА ШИШАСОЗЛИК ТАРИХШУНОСЛИГИ	47-52
<i>Далакъян, Жанна Сейрановна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ	53-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Эргашев, Рахматулла Хидирович, Узақов, Жамшид Норбоевич</i> ЗИЁРАТ ТУРИЗМ ТАРМОҒИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОЙ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ	57-62
<i>Очилов, Фарходжон Шавкатжон ўғли</i> БАҲОЛАНГАН МАЖБУРИЯТЛАР АУДИТИДА ИЧКИ НАЗОРАТ ТИЗИМИНИ ЎРГАНИШ ҲАМДА БАҲОЛАШ	63-71
<i>Raxmatov, Adxam Itolmasovich</i> TURIZM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASH VA BANDLIGINI TA'MINLASHNING XORIJIY MAMLAKATLAR MODELLARI TAHLILI	72-80
<i>Murodova, Nargiza Utkirovna</i> BARQAROR TURIZM MARKETING STRATEGIYASI SIFATIDA	81-85
<i>Мадаминов, Инъомжон Озодович</i> КОРХОНАЛАР ИНВЕСТИЦИОН ВА ИННОВАЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА СОЛИҚЛАРНИНГ ЎРНИ	86-93
<i>Abdusalomov, Jaxongir O'ktam o'g'li</i> TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLAR KREDITLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	94-101
<i>Кулибоев, Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА МОЛИЯВИЙ АКТИВЛАР ҲИСОБИ ВА НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	102-111

Мараимова, Умида Исмаилжановна

КОРХОНА БОШҚАРУВИ АМАЛИЁТИДА МАРКЕТИНГ ДАСТУРЛАРИНИ АМАЛ ҚИЛИШИГА
БАҒИШЛАНГАН КОНЦЕПЦИЯЛАР 112-120

Askarova Sevvara Baxtiyorovna

RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA BIZNES VA TADBIRKORLIKNING AHAMIYATI 121-125

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна

ИЛК ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ САНЪАТИДА РОМАНТИК ЙЎНАЛИШНИНГ ЭСТЕТИК
АСОСЛАРИ 126-133

Rizaev, Nodir Sobirovich

XX ASR BOSHLARIDA BUHORO JADIDLARINING IJTIMOYI- SIYOSIY QARASHLARI 134-138

Шукруллаева Гулчеҳра Насруллаевна

ЖАЗО ГЕНЕЗИСИДАГИ АХЛОҚИЙ МУҲИТ ЖАРАЁНИНИ КОНЦЕПТУАЛ ТАДБИҚ
ЭТИШНИНГ ФАЛСАФИЙ МАСАЛАЛАРИ 139-144

Shokirov Toxirjon Nurmatmatovich

MADANIYAT VA SAN'AT FALSAFASINING VAHS MAVZULARI 145-149

Ulug'murodov Elyor Saydulloevich

GNOSEOLOGIYADA TASAVVUFIIY TAJRIBANI O'RNI VA AHAMIYATI 150-154

Ganiev Sherxon Meytanboevich

HOZIRGI DAVR FANI VA FALSAFASIDA MADANIY VA MA'NAVIY-AXLOQIY TANLOVNI
NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 155-164

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Daliev Madina Xabibullaevna, Kristian Kapone, Satibaldiyeva Nigora Alimqul qizi

TERMINOLOGIYADA TERMIN VA UNGA TENG BO'LGAN TUSHUNCHALARNING
TADQIQI 165-178

Chorieva Iroda Kurbonboevna

TARKIBIDA TIBBIYOT XODIMLARI NOMLARI BO'LGAN INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING
TURLI HUSUSIYATIGA KO'RA TASNIFI 179-183

Sharipov, Abdulaziz Akmalovich

GID-TARJIMONLAR NUTQINING O'RGANILISH ASPEKTLARI 184-188

Urinova Tursunoy Urin kizi

LIBOS DIZAYNI VA MODASINING SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH DAVRLARI HAMDA
YO'LLARI 189-193

Норматова Шоира Умаровна, Абдурахманова Меҳрибон Дустмуродовна

ТИЛ ТАЪЛИМИДА БАДИИЙ АДАБИЁТ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ 194-199

Eshniyazova Maysara Beknazarovna

«SIROJUL MUSLIMIN» VA «ARBA'IN» ASARLARIDA G'OYAVIY-BADIIY TAHLILI 200-208

Nazarov, Sardor Shamurodovich

INGLIZ VA O'ZBEK TILI SO'Z BIRIKMALARI STRUKTUR-SEMANTIK XUSUSIYATLARNING
QIYOSIY ASPEKTD A O'RGANILISHI 209-213

<i>Bazarbaeva Albina Mingaliyevna</i> RANG TURLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH: SEMANTİK VA STILISTİK	214-218
<i>Бердиева, Зулфия Сафаровна</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНТРОПОНИМОВ В НЕМЕЦКИХ СКАЗКАХ	219-223
<i>Адилова Дилором Кадировна</i> ЎЗБЕК ВА РУС ТИЛЛАРИДАГИ ШЕЪРИЙ МАТНЛАРДА “АЁЛ” ШАХСИЙ ФАЗИЛАТЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ СЎЗЛАРНИНГ СЕМАНТИК МАЙДОНИ ТАСВИРИ	224-230
<i>Хасанова Юлдуз Мухтор қизи</i> ШАРҚ ВА ҒАРБ ҲАЙВОНЛАР ҲАҚИДАГИ ЭРТАКЛАРИДА “АХЛОҚ” МОТИВИНИНГ БАДИИЙ КОНЦЕПТУАЛЛАШУВИ	231-236
<i>Олимова Хуршида Вайдиллаевна</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЛАҚАБЛАРНИНГ СТИЛИСТИК ИМКОНИАТЛАРИ	237-243
<i>Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi</i> IKKINCHI TILNI EGALLASHDA AFFEKTIV OMILLARNING ROLI	244-247
<i>Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> YAXSHILIK KONSEPTINING INGLIZ MILLIY MADANIYATIDAGI AHAMIYATI	248-253
<i>Yakubov Faxriddin</i> SAYLOVOLDI SIYOSIY DISKURSI XUSUSIYATLARI	254-259
<i>Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna</i> TA'LIM TERMINOLOGIYASIDAGI ANTONIMIM: TAHLIL VA PEDAGOGIK AMALIYOT UCHUN MA'LUMOTLAR	260-264
<i>Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi</i> OMON MATJON SHE'RIYATIDA ALLITERATSIYA	265-269
<i>Amonova Dilshoda Azamatovna</i> ERTAKLARNING BOLALAR ADABIYOTIDAGI O'RNI	270-276
<i>Tuxtayeva Dildora Zokirovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA INSON AQLIY QOBILIYATINI IFODALOVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK XUSUSIYATLARI	277-281
<i>Sattorova Nafisa Isomidinovna</i> O'YBEK IJODIDA BADIY KONSEPTNING VOQELANISHI	282-285
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Абдурахманова Нодирахон</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ БЛОКЧЕЙН И СМАРТ-КОНТРАКТОВ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ)	286-290
<i>Турғунов Муроджон Турсунбоевич</i> “АВЕСТО”ДА КИШИЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИГА ВА ОДОБ-АХЛОҚҚА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАРНИНГ ИФОДАЛАНИШИ	291-298

<i>Султонов Мухсинжон Муқимович</i> АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ ЎЗГАЛАРНИНГ МУЛКИНИ ТАЛОН-ТОРОЖ ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ	299-309
<i>Ходжиев Юнус Мухитдинович</i> АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	310-315
<i>Makhmudova Khurmat Mukhtorovna</i> МЕХНАТ ҲУҚУҚИНИНГ КОНСТИТУТСИЯВИЙ АСОСЛАРИ ВА КАФОЛАТЛАРИ	316-330
<i>Nurullayev Shoxrux Shuxratillayevich</i> ҚУРИЛИШ СОҲАСИДА АТРОФ-МУҲИТНИ ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗА ҚИЛИШДА РАҚАМЛАСHTIRISH VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR	331-337
<i>Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li</i> О'ЗБЕКИСТОНДА ПЛАСТИК ЧИҚИДИЛАРДАН FOYDALANISHNI CHEKLASHNING HUQUQIY MASALALARI VA HORIJ TAJRIBASI	338-341
<i>Safarov Jamshid Ismoilovich</i> XALQARO HUQUQ DOKTRINASIDA SHARTNOMA MAJBURIYLIGIGA ROZILIKNI IFODALASH INSTITUTINING SHARTNOMANING HAQIQIY EMASLIGI, AMAL QILISHINI BEKOR QILISH, TUGATISH VA TO'XTATIB TURISHDA AHAMIYATI	342-349
<i>Шарипов Санжар Собирович, Бозоров Азимжон Ахатович</i> ОММАВИЙ ТАДБИРЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ ВАҚТИДА ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШНИНГ МОҲИЯТИ, АҲАМИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	350-357
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI OCHIQ MANBALAR VA ULARDAN RAQAMLI KRIMINALISTIKADA FOYDALANISH	358-366
<i>Неъматов Азизбек Ғолибжон ўғли</i> ДАСТЛАБКИ ТЕРГОВДА ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ВАЗИФАСИНИНГ МОҲИЯТИ ВА АҲАМИЯТЛАРИ	367-373
<i>Дадабоева Дилфуза Нурматовна</i> ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ИШТИРОКИ АҲАМИЯТИ	374-378
<i>O'razbayev Laziz Shuhrat o'g'li</i> MUHIM RAQAMLI INFRATUZILMALARGA NISBATAN AMALGA OSHIRILADIGAN HUJUMLAR VA ULARNING OLDINI OLISH	379-383
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Xudoyberganov Doniyor Yangiboy o'g'li</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING KOGNITIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI	384-388
<i>Hazratov Fazliddin Xikmatovich</i> OBYEKTGA YO'NALTIRILGAN DASTURLASH TILLARI ORQALI TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH	389-393

<i>Khojamkulov Rasulbek Kurbon oqli</i> BO'LAJAK MUHANDISLARNI LOYIHALASH KOMPETENSIYALARINI KOMPYUTER GRAFIKASI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	394-398
<i>Закирова Зулхумор Зоиржоновна</i> МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ОЛИШ ШАКЛИ СИФАТИДА ТАНҚИДИЙ ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТИНИ ОШИРИШДА ЎҚИТУВЧИ САВОЛ ЖАВОБЛАРИНИ ЎРНИ	399-404
<i>Eshnazarov Murod Karimovich</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI GERMENEVTIK YONDASHUV ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH	405-410
<i>Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich</i> TALABA QIZLARING SUZISH MALAKA VA KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA DIFFERENSIAL YONDASHUV	411-415
<i>Komilova Dildora Gulamjonovna</i> INGLIZ TILI O'QITISH BO'YICHA IQTISODIYOT TALABALARINING KASB-KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH	416-420
<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> SPORTCHILARNING BOKSDAGI TEXNIK HARAKATLARIGA MOSLASHISH REAKSIYALARI	421-426
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> BOLALARGA HARAKATLI O'YINLARNI O'RGATISH SHARTLARI VA USULLARI	427-432
<i>Axmedov Akmal Yusufovich</i> OLIY TA'LIM JARAYONIDA BO'LAJAK PSIXOLOGLARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING MUHIM MEZONLARI	436-440
<i>Donisheva Gulro'y Axrorqul qizi</i> CHET TILINI O'RGANISH JARAYONIDA AKTDAN FOYDALANISH	441-444
<i>Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi</i> TALABALARNING MULOQOT KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	445-449
<i>Эркабоев Ойбек Мухаммаджонович</i> ТЕМПЫ ПРИРОСТА ПОКАЗАТЕЛЕЙ СПЕЦИФИЧЕСКИХ КООРДИНАЦИОННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ 6 ЛЕТ	450-456
<i>Абатов Жалғасбай Орынбаевич</i> ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИНИ ТАРИХ ФАНИГА БОҒЛАБ ЎҚИТИШ	457-463
<i>Akramjonova Feruza Akramjonovna</i> МАКТАВГАСНА ТА'LIM TASHKILOTIDA INNOVATSION TA'LIM MUHITINING TA'LIM - TARBIYA JARAYONIGA TA'SIRI	464-468
<i>Mahmudova Zulfiya Xomitovna</i> МАКТАВГАСНА ТА'LIM TASHKILOTI VA OILA HAMKORLIGI	469-476
<i>Abduvosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi</i> ХИТОЙ ТА'LIM TIZIMINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	477-483
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA AQLIY QOBILİYATLARNI SHAKLLANTIRISHDAGI PEDAGOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI	484-489
<i>Есанова Гулчеҳра</i> ЁШ ФУТБОЛЧИЛАРНИ ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯЛАШ ТАМОЙИЛЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ	490-497

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Volume 4, Issue 5 (may, 2024). -500 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

<i>Ismailov Ubaydulla Mamat ugli</i> THE IDEOLOGICAL WORLD OF THE ANCIENT AND MEDIEVAL POPULATIONS OF THE OHANGARON VALLEY (BASED ON MATERIAL SOURCES FOUND AT THE SUYURLITEPA SITE)	16-26
<i>Elmuratov, Bakhodir Abdugapparovich</i> QUESTIONS OF GENESIS OF KELTAMINORA CULTURE.....	27-33
<i>Nafiddinova, Khosiat Ravshanovna</i> FAMILY CEREMONIES AND THEIR COVERAGE IN HISTORICAL LITERATURE	34-37
<i>Eshmominov, Ozodbek Ziyodulla ugli</i> PROGRESS OF DEMOGRAPHIC PROCESSES: THE CASE OF SURKHAN OASIS (1925-1946 YY.)	38-41
<i>Akobirov, Mirjalol Ximmatovich</i> DIPLOMATIC RELATIONS OF SULTAN JALOLIDDIN MANGUBERDI WITH THE STATES OF THE MIDDLE EAST AND ASIA MINOR	42-46
<i>Mamatalieva Surayyo Bobomuratovna</i> HISTORIOGRAPHY OF GLASS AND GLASSMAKING	47-52
<i>Dalakyan, Janna Seyranovna</i> CURRENT PROBLEMS OF SPIRITUAL AND MORAL CULTURE YOUTH POSSIBLE SOLUTIONS	53-56

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

<i>Ergashev, Rahmatulla Khidirovich, Uzakov, Jamshid Norboyevich</i> WAYS TO INCREASE THE ECONOMIC AND SOCIAL EFFICIENCY OF THE PILGRIMAGE TOURISM NETWORK	57-62
<i>Achilov, Farkhodjon Shavkatjon o'g'li</i> STUDYING AND ASSESMENT OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM IN THE AUDIT OF PROVISIONS	63-71
<i>Rakhmatov, Adkham Itolmasovich</i> ANALYSIS OF FOREIGN COUNTRY MODELS OF TRAINING AND EMPLOYMENT OF QUALIFIED PERSONNEL IN THE FIELD OF TOURISM	72-80
<i>Murodova, Nargiza Utkirovna</i> SUSTAINABLE TOURISM AS A MARKETING STRATEGY	81-85
<i>Madaminov, Inomjon Ozodovich</i> THE ROLE OF TAXES IN ENSURING INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES	86-93
<i>Abdusalomov, Jahongir O'ktam o'g'li</i> DIRECTIONS FOR IMPROVING PERSONAL LOANS IN COMMERCIAL BANKS	94-101

<i>Kuliboyev, Azamat Shonazarovich</i> IMPROVING ACCOUNTING AND CONTROL OF FINANCIAL RESOURCES IN STATE MEDICAL ORGANIZATIONS	102-111
<i>Maraimova, Umida Ismailjanovna</i> CONCEPTS DEDICATED TO THE IMPLEMENTATION OF MARKETING PROGRAMS IN ENTERPRISE MANAGEMENT OPERATIONS	112-120
<i>Askarova Sevvara Bakhtiyorovna</i> THE IMPORTANCE OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE ERA OF THE DIGITAL ECONOMY	121-125

09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES

<i>Uroкова Aysuluv Jamoliddinovna</i> AESTHETIC FOUNDATIONS OF ROMANTIC DIRECTIONS IN EASTERN ART OF THE EARLY MIDDLE AGES	126-133
<i>Rizayev, Nodir Sobirovich</i> SOCIO-POLITICAL VIEWS OF BUKHARA'S JADIDS AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY	134-138
<i>Shukrullaeva Gulchehra Nasrullaevna</i> PHILOSOPHICAL ISSUES OF CONCEPTUAL IMPLEMENTATION OF THE PROCESS OF THE MORAL ENVIRONMENT IN THE GENESIS OF PUNISHMENT	139-144
<i>Shokirov Takhirjon Nurmamatovich</i> KEY TOPICS OF PHILOSOPHY OF CULTURE AND ART	145-149
<i>Ulugmuradov, Elyor Saidulloevich</i> THE PLACE AND SIGNIFICANCE OF MYSTICAL EXPERIENCE IN GNOSEOLOGY	150-154
<i>Ganiyev Sherxon Meytanbayevich</i> FORMS OF MANIFESTING CULTURAL AND SPIRITUAL-MORAL CHOICE IN THE SCIENCE AND PHILOSOPHY OF THE PRESENT PERIOD	155-164

10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES

<i>Dalievna Madina Xabibullaevna, Christian Capone, Satibaldieva Nigora Alimqul qizi</i> THE STUDY OF TERM AND ITS EQUIVALENT CONCEPTS IN TERMINOLOGY	165-178
<i>Chorieva Iroda Kurbonboevna</i> CLASSIFICATION OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS CONTAINING THE NAMES OF MEDICAL PERSONNEL ACCORDING TO DIFFERENT CHARACTERISTICS	179-183
<i>Sharipov, Abdulaziz Akmalovich</i> STUDY ASPECTS OF SPEECH OF GUIDE-INTERPRETERS	184-188
<i>Urinova Tursunoy Urin kizi</i> PERIODS AND WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF DRESS DESIGN AND FASHION	189-193
<i>Normatova Shoira Umarovna, Abduraxmanova Mehribon Dustmuradovna</i> METHODS OF TEACHING ARTISTIC LITERATURE IN LANGUAGE EDUCATION	194-199
<i>Eshniyazova Maysara Beknazarovna</i> IDEOLOGICAL AND ARTISTIC ANALYSIS IN THE WORKS OF «SIROJUL MUSLIMIN” AND «ARBA'IN”	200-208

<i>Nazarov, Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS	209-213
<i>Bazarbaeva Albina Mingaliyevna</i> COLOUR TYPES AND ANALYSIS: SEMANTIC AND STYLISTIC	214-218
<i>Berdieva, Zulfiya Safarovna</i> USE OF ANTHROPONYMS IN GERMAN FAIRY TALES	219-223
<i>Adilova Dilorom Kadirovna</i> DESCRIPTION OF THE SEMANTIC FIELD OF WORDS THAT REPRESENT THE PERSONAL QUALITIES OF A "WOMAN" IN POETIC TEXTS IN UZBEK AND RUSSIAN	224-230
<i>Khasanova Yulduz Mukhtor kizi</i> LITERARY CONCEPTUALIZATION OF THE MOTIF "MORALITY" IN THE TALES ABOUT ANIMALS OF THE EAST AND WEST	231-236
<i>Olimova Khurshida Vaydillaevna</i> STYLISTIC POSSIBILITIES OF NICKNAMES IN ENGLISH AND UZBEK	237-243
<i>Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi</i> THE ROLE OF AFFECTIVE FACTORS IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION	244-247
<i>Normamatov Farrukh Komiljon ugli</i> THE SIGNIFICANCE OF THE CONCEPT OF GOODNESS IN ENGLISH NATIONAL CULTURE	248-253
<i>Fakhriddin Yakubov</i> CHARACTERISTICS OF ELECTORAL POLITICAL DISCOURSE	254-259
<i>Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna</i> ANTONYM IN EDUCATIONAL TERMINOLOGY: ANALYSIS AND IMPLICATIONS FOR PEDAGOGICAL PRACTICE	260-264
<i>Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi</i> ALLITERATION IN THE POETRY OF OMON MATJAN	265-269
<i>Amonova Dilshod Azamatovna</i> THE IMPORTANCE OF FAIRY TALES IN CHILDREN'S LITERATURE	270-276
<i>Tukhtaeva Dildora Zokirovna</i> THE STYLISTIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS DENOTING HUMAN INTELLECTUAL ABILITIES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	277-281
<i>Sattorova Nafisa Isomidinovna</i> REALIZATION OF THE ARTISTIC CONCEPT IN OYBEK'S WORKS	282-285
12.00.00 - LAW	
<i>Nodirakhon Abdurakhmanova</i> LEGAL REGULATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES AND SMART CONTRACTS (COMPARATIVE ANALYSIS)	286-290
<i>Turgunov Murodjon</i> EXPRESSION OF CRIMES AGAINST HUMAN RELATIONS AND MORALITY IN "AVESTO"	291-298

<i>Sultonov Muxsinjon Muqimovich</i> THE CONCEPT OF THEFT OF OTHER PEOPLE'S PROPERTY USING INFORMATION TECHNOLOGY	299-309
<i>Xodjiyev Yunus Muxitdinovich</i> SOME LEGAL ISSUES IN INFORMATION SECURITY	310-315
<i>Makhmudova Khurmat Mukhtorovna</i> CONSTITUTIONAL BASIS AND GUARANTEES OF LABOR LAW	316-330
<i>Nurullayev Shokhrukh Shukhratillaevich</i> DIGITALIZATION AND MODERN TRENDS IN ENVIRONMENTAL LEGAL PROTECTION IN THE CONSTRUCTION FIELD	331-337
<i>Otamirzaev Oybek</i> LEGAL ISSUES OF LIMITING THE USE OF PLASTIC WASTE IN UZBEKISTAN AND FOREIGN EXPERIENCE	338-341
<i>Safarov Jamshid Ismoilovich</i> THE SIGNIFICANCE OF EXPRESSING CONSENT TO BE BOUND BY A TREATY IN THE DOCTRINE OF INTERNATIONAL LAW IN THE CONSIDERATION OF THE INVALIDITY OF A TREATY, TERMINATION AND SUSPENSION OF ITS OPERATION	342-349
<i>Sharipov Sanjar Sobirovich, Bozorov Azimjon Akhatovich</i> PUBLIC EVENTS FOR THE ORGANIZATION AND HOLDING OF EVENTS TIMELY ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE COMPANY IMPLEMENTATION OF PUBLIC AWARENESS ACTIVITIES ESSENCE, SIGNIFICANCE AND CHARACTERISTIC FEATURES	350-357
<i>Normurodova Behruza Kholmuminovna</i> DIGITAL OPEN SOURCES AND THEIR USE IN DIGITAL FORENSICS	358-366
<i>Nematov Azizbek Golibjon o'g'li</i> THE NATURE AND IMPORTANCE OF THE TASK OF CRIME PREVENTION IN THE PRELIMINARY INVESTIGATION	367-373
<i>Dadaboeva Dilfuza Nurmatovna</i> THE SIGNIFICANCE OF THE PARTICIPATION OF NON-GOVERNMENT NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN BUSINESS ACTIVITY	374-378
<i>Urazbayev Laziz Shuhrat ogli</i> ATTACKS ON CRITICAL DIGITAL INFRASTRUCTURES AND THEIR PREVENTION	379-383
13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES	
<i>Khudoyberganov Doniyor</i> THE NEED TO DEVELOP THE COGNITIVE COMPETENCE OF YOUNGER STUDENTS	384-388
<i>Hazratov Fazliddin Khikmatovich</i> FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS THROUGH OBJECT-ORIENTED PROGRAMMING LANGUAGES	389-393
<i>Khojamkulov Rasulbek Kurbon ogli</i> THE IMPORTANCE OF DEVELOPING DESIGN COMPETENCES OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS	394-398

<i>Zakirova Zulkhumor Zairjonovna</i> THE ROLE OF TEACHER QUESTIONING IN DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS AS A WAY TO INDEPENDENT LEARNING	399-404
<i>Eshnazarov Murad Karimovich</i> IMPROVING PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS BASED ON THE HERMENEUTIC APPROACH	405-410
<i>Menglikulov Khairulla Alikulovich</i> DIFFERENTIAL APPROACH TO FORMING SWIMMING ABILITIES AND SKILLS IN FEMALE STUDENTS	411-415
<i>Komilova Dildora Gulamjanovna</i> DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF ECONOMICS STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING	416-420
<i>Turdimurodov Dilmurod Yuldashevich</i> ADAPTIVE REACTIONS OF ATHLETES TO TECHNICAL ACTIONS IN BOXING	421-426
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> CONDITIONS AND METHODS OF TEACHING ACTIVITY GAMES TO CHILDREN	427-432
<i>Akhmedov Akmal</i> IMPORTANT CRITERIA FOR PREPARING FUTURE PSYCHOLOGISTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF HIGHER EDUCATION	433-440
<i>Donisheva Gulro'y Axrorqul qizi</i> USE OF IT IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE	441-444
<i>Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi</i> FORMING COMMUNICATION COMPETENCES OF STUDENTS	445-449
<i>Erkaboev Oybek Mukhammadzhonovich</i> THE GROWTH RATE OF INDICATORS OF SPECIFIC COORDINATION ABILITIES OF CHILDREN AGED 6 YEARS	450-456
<i>Abatov Jalgasbay Orinbaevich</i> TEACHING FINE ART LESSONS IN CONNECTION WITH HISTORY	457-463
<i>Akramjonova Feruza Akramjonovna</i> INFLUENCE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT ON THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION	464-468
<i>Makhmudova Zulfiya Khomitovna</i> ORGANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY COOPERATION	469-476
<i>Abduvasieva Mahmuda Khamidullo qizi</i> UNIQUE ASPECTS OF THE CHINESE EDUCATION SYSTEM	477-483
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> PEDAGOGICAL PROBLEMS IN THE FORMATION OF MENTAL ABILITIES IN PRIMARY CLASS STUDENTS AND THEIR SOLUTION	484-489
<i>Esanova Gulchehra</i> PRINCIPLES AND METHODS OF PHYSICAL TRAINING OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS	490-497

Received: 22 April 2024

Accepted: 1 May 2024

Published: 10 May 2024

Article / Original Paper

METHODS OF TEACHING ARTISTIC LITERATURE IN LANGUAGE EDUCATION

Normatova, Shoira Umarovna,

Associate professor of the Department of Uzbek and Russian languages, University of World Economy and Diplomacy

Abduraxmanova, Mehribon Dustmuradovna,

Associate professor of the Department of Uzbek and Russian languages, University of World Economy and Diplomacy

Abstract. In this article, the authors describe their observations about the loss of interest in reading books and the decline of reading culture, the state of fiction reading among young people, and give experimental practical suggestions for increasing interest in reading fiction. It is said that the state support of the encouragement of reading, various measures to encourage reading books, and the application of the rational policy in this field to language learning aim to improve students' understanding, feeling level, and taste of artistic works, as well as improving oral and written speech literacy. During the reading of the work, suggestions will be made regarding the development of knowledge and skills in the field of vocabulary, methodology, and grammar, as well as the effectiveness of using forms of control such as annotation, review, writing an essay, and testing the work.

Keywords: fiction text, fiction teaching methods, fiction text in language education, independent work methods, formation of figurative thinking.

ТИЛ ТАЪЛИМИДА БАДИЙ АДАБИЁТ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ

Норматова, Шоира Умаровна,

Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети, Ўзбек ва рус тиллари кафедраси доценти

Абдурахманова, Меҳрибон Дустмурадовна

Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети, Ўзбек ва рус тиллари кафедраси доценти

Аннотация. Ушбу мақолада муаллифлар китоб ўқишга қизиқишнинг йўқолиши ва китобхонлик маданиятининг пасайиши, ёшлар ўртасида бадий адабиёт мутолаасининг аҳволи тўғрисида ўз кузатишларини баён қилиб, бадий адабиёт ўқишга қизиқишни ошириш бўйича экспериментал амалий таклифларини берадилар. Мутолаага рағбатнинг давлат томонидан қўллаб-қувватланиши, китоб ўқишга ундовчи турли тадбирлар бу соҳада олиб борилаётган оқилона сиёсатни тил ўрганишда қўллаш талабаларнинг бадий асарни тушуниш, ҳис қилиш даражаси, дидини шакллантириш билан бир қаторда, оғзаки ва ёзма нутқ саводхонлигини ошириш мақсадини ҳам кўзда тутиши айтилади. Асар мутолааси давомида луғат бойлиги, услубият, грамматика соҳасидаги билим ҳамда кўникмаларни ривожлантириш устида ҳам иш олиб бориш, шунингдек, асарга аннотация, тақриз, эссе ёзиш, тест синови каби назорат шакллари қўллаш самараси борасида таклифлар берилади.

Калит сўзлар: бадий матн, бадий адабиёт ўқитиш усуллари, тил таълимида бадий матн, мустақил иш усуллари, образли тафаккурни шакллантириш.

Кириш. Хорижий тиллар таълимида бадий адабиёт материали асосида ўқитиш методи самарали восита сифатида қўлланиб келинган ва ҳозирги кунда ҳам ўз аҳамиятини йўқотгани йўқ. Бадий асар воситасида ўқитиш, умуман олганда, ўзбек тили таълими учун ҳам янгилик эмас. XX аср бошларида янги усулдаги жадид мактабларида адабиёт материали асосида ўқиш-ёзишга ўргатилганлигининг гувоҳи бўламиз.

Асосий қисм. Ўзбек тилини иккинчи тил сифатида ўргатишга мўлжалланган замонавий ўқув қўлланмаларида бадий асар орқали тил ўқитиш методига мурожаат қилиш ҳоллари кам кузатилади. Буни уларнинг аксарияти дастлабки билимларни беришга мўлжалланганлиги, хорижлик тил ўрганувчи учун мазкур вазиятда бадий матнни ўзлаштириш қийинлиги билан ҳам изоҳлаш мумкин. Шунга қарамасдан, истиснолар ҳам мавжуд [1, 256-б].

Ҳозирги ёш авлоднинг бадий дурдоналардан бебаҳра қолаётганлиги, мутолаага қизиқишнинг пасайиб кетиши жиддий муаммога айланаётир. Бизнингча, буни аср муаммоси деб атаса ҳам бўлади [2, 258-б]. Матбуотда, интернет саҳифаларида бу борадаги хавотирли чиқишларни кўп кузатамиз. Америкалик тадқиқотчи Сан Диего давлат университети психология фанлари профессори Жин Твендж ўсмирлар орасида бўш вақтини ўқишга сарфлаш муаммога айланганлигини афсус ила қайд этади. Олим келтирган статистик маълумотлар кўрсатишича, 1970 йилда юқори синф ўқувчиларининг 60 фоизи ҳар куни китоб, журнал ёки газета ўқиган бўлсалар, 2016 йилга келиб бу кўрсаткич 16 фоизни ташкил қилган [6].

Энди ўзимиздаги статистикага мурожаат қилайлик. Олий ўқув юрти талабалари орасида ўтказилган анкета сўровномаси натижалари ҳам унчалик қувонарли эмас. Сўровнома 100 талабадан олинди. Тўғри, “Бадий асар ўқишни яхши кўрасизми?” деган саволга 78,3 фоиз “ҳа” жавоби, 21,7 фоизи ёқтирмасликларини айтдилар. “Ўткан кунлар” романининг муаллифи ким эканлиги ҳақида саволга ҳам 91,3 фоиз тўғри жавоб олинган.

“Охирги марта қачон китоб ўқигансиз?” деган саволга жавоблар “кеча, бир ҳафта, бир йил, икки ва ундан олдин”, дея жавоб берилди ва ҳар бир жавоб бир фоизни – 13,1%ни кўрсатди. Ўтган ой ўқиганлар сони қолган кўрсаткичлардан икки марта ошиқ бўлиб, 26,2 фоизни ташкил қилди. Қолганлар саволга жавоб беришни лозим топмадилар. Демак 21,4 фоизга яқин сўровнома иштирокчилари бу саволга жавоб беришга қийналганлар.

Бир кунда ўқиш учун неча соат вақт сарфлайсиз, деган саволга 34,8 фоиз 1 соат, 14,7 фоиз бир соатдан кам, 2,6 фоиз уч соатдан ортиқ деган жавоб олинди, қолганлар эса саволни жавобсиз қолдирганлар. Бундан чиқдики, 47,9 фоиз иштирокчилар бадий мутолаа учун вақт ажратмайди. Бу эса, ҳақиқатан ҳам, китобсеварлар иштирокчиларнинг атиги учдан бир қисми эканлигини кўрсатади.

Жаҳон ва миллий адабиётнинг 11 таниқли вакили номи ва асарларининг қайсиларини билишлари ҳақидаги саволга жавоблар қуйидаги манзарани кўрсатди: бу рўйхатда биринчиликни Шекспир ва унинг “Гамлет” асари эгаллади (87%). Иккинчи ўрин Сервантеснинг “Дон Кихот”ига насиб этди (82,6%), ундан кейин Гётенинг “Фауст” (73,9%), “Бегона” (43,5%), “Ёлғизликнинг юз йили” (34,8%), Улуғбек Ҳамдамнинг “Мувозанат” (30,4%), Гюгонинг “Париждаги биби Мариям иботахонаси” (26,1%),

Фолкнернинг “Шовқин ва ғазаб” (21,7%), Кафканинг “Эврилиш” асари (17,4%) келади, Исажон Султоннинг “Ҳазрати Хизр изидан” асари (8,7%), Жойснинг “Улисс” (4,3) жуда оз кўрсаткични ташкил этди. (Ҳар бир сўровнома иштирокчиси бирдан ортиқ ёзувчини кўрсатиши мумкин эди)

Севимли ёзувчи/шоирлари кимлиги тўғрисидаги саволга жавоблар эса бадий дидининг хилма-хиллигини кўрсатди: сўров иштирокчиларининг 15 фоизи Алишер Навоий, Гоголь, Сент-Экзюпери ижодини ёқтиришларини билдирдилар. Қолган 85 фоизи эса турфа ижодкорлар Пушкин, Чехов, Иван Гончаров, А.Дюма, Т.Драйзер, Ф.С.Фицджеральд, М.Цветаева, Артур Конан Дойл, О. Генри, Муҳаммад Юсуф, Ў.Ҳошимов, Шайх Муҳаммад Содиқдан тортиб, Дэниел Киз, Роберт Энтони, Ж. Гришам, Ж.Роулинг, Б.Винокур, М.Пьюзо, Ю.Семёнов, Н.Спаркс бўлиб чиқди. Қизиғи шундаки, “Ўткан кунлар” романи муаллифи ким эканлигини биладиганлар 98 фоиз бўлгани ҳолда, Абдулла Қодирийнинг бирорта ҳам мухлиси топилмади.

Бу, беихтиёр ҳар бир жавоб берувчи умрида ўртача битта китоб ўқиганмикин, деган хаёлга ҳам олиб боради.

Баъзан юқоридаги каби далиллар олдида ожиз қолиб, наҳотки адабиёт, мутолаа таназзулга юз тутади деган тушкун хаёлларга борасан киши.

Одатда, зўрлаб китобга муҳаббат уйғотиб бўлмайди, деган фикр етакчилик қилади. Албатта бу тўғри, лекин қандайдир маънода “мажбурлаш” ёки, айтайлик, кундалик вазифага айлантириш ҳамда ушбу ҳаракатни рағбатлантириш ва тақдирлаш билан маълум натижага эришиш мумкин.

Одатлантириш, ундашнинг шакллари кўп. Хўш, балоғат ёшига етиб, муайян соҳа эгаси бўлишни кўзлаган, ўз соҳасига оид фанлар ичида кўмилиб, бош қашишга ҳам фурсати бўлмаган ёшларни қандай қилиб бадий асар мутолаасига ундаш мумкин?

Мельбурн университети профессори, “XXI аср кўникма ҳамда билимларини баҳолаш ва ўқитиш” халқаро илмий лойиҳасининг (АТС21S) раҳбари Патрик Гриффин “XXI аср кўникмалари” тушунчасини изоҳлар экан, ўтган саноат асрида саводхонликни белгиловчи асосий кўникмалар ўқиш, ёзиш, ҳисоб бўлган бўлса, XXI асрда танқидий фикрлай билишга, ҳамкорликка ва коммуникацияга, ишга ижодий ёндашувга асосий урғу берилишини таъкидлайди[8]. Бундай кўникмаларни шакллантиришда эса бадий асар мутолаасининг ўрни беқиёс. Бадий асар мутолааси фикрлашга ўргатиш, одамларга ахборотни шунчаки тўплаш ва эслаб қолиш эмас, унга мустақил қўшимча қилиш ҳамда уни танқидий баҳолаш борасида таълим беришда самарали воситадир.

Маълумки, замонавий таълимнинг метод ҳамда шакллари моҳият-эътибори билан талабаларни мустақил ишлашга, фаолликка, ижодкорликка ундашга йўналтирилгандир. Бунда эса адабиётнинг ўрнини ҳеч ким инкор эта олмайди.

Демак, мутолаа дарслари ушбу кўникмаларни шакллантириш учун ҳам зарур. Бир романни ўқиб чиқиш, уни барча тафсилотлари билан сўзлаб бериш ва шарҳ ёзиш, ноёб ўхшатишлар, мураккаб иборалар, кам қўлланилувчи китобий сўзлар, эскирган сўзлар маъносини эслаб қолиш амалларини бажариш орқали талабада аста-секин ёзувчи услубини фарқлаш, қиёслаш, бадий воқелик, муаллиф нияти, асар ғояси ва ҳ.к. устида мустақил фикрлаш, образли тафаккур шаклланади.

Албатта, талабаларнинг бадиий асарни тушуниш, ҳис қилиш даражаси, диди турлича, лекин бадиий асар таҳлили уларда танқидий фикрни шакллантиради. Айни пайтда оғзаки ва ёзма нутқ саводхонлигини оширади.

Бадиий асар билан ишлаш жараёнида турли усуллардан фойдаланиш мумкин. Ҳар бир методика талабанинг у ёки бу кўникмаларини шакллантириш учун самарали усул бўлиб хизмат қилиши керак.

Хусусан, Таълим сифатини оширишга кўмаклашувчи асосий шакл ва методлар ичида ўйин технологияси муҳим ўрин тутди. “Педагогик таълим воситалардан энг қадимийларидан бўлмиш ўйин ҳозирги вақтда ўзига хос ривожланиш даврини бошдан кечирмоқда. Бугунги кунда ўйинга қизиқишнинг ортиши сабаби нимада? Бир томондан, бу педагогик назария ва амалиётнинг тараққиёти, муаммоли таълимнинг кенг тарқалиши билан боғлиқ бўлса, бошқа томондан ҳар томонлама фаол шахсни шакллантиришга бўлган ижтимоий ва иқтисодий талабнинг натижасидир” [3, 140-146-б].

Ўйин технологиялари кўринишларидан бири театрлаштирилган сахна намоишидир. Саҳналаштириш ўқитиш жараёни учун янгилик эмас, зеро анъанавий таълимда ҳам машҳур асарлардан парчалар ўқувчилар, талабалар ижросида намоиш қилиниши кенг қўлланилган. Бироқ мазкур усулга ўқув-тарбия воситаси деб эмас, кўпроқ кўнгил очиш, маънавий-маданий тадбирлар бадиий қисмининг унсури сифатида қаралган.

Замонавий таълим шаклларида бири сифатида театрлаштириш технологиясининг мақсад ҳамда вазифа доираси анча кенгайиб, эндиликда у ўз олдида дидактик, ривожлантирувчилик ҳамда тарбиявий мақсадларни қўяди, дарс сифатини ошириш воситаси саналади. Ушбу тезисимизда нофилологик олий ўқув юртларида иккинчи тил сифатида ўқитиладиган ўзбек тили дарсларида уни ташкиллаштириш борасида баъзи тажрибаларимиз билан ўртоқлашмоқчимиз [4, 203-б].

Маълумки, тил ўқитишда бадиий адабиётнинг аҳамияти беқиёсдир ва бу борада аудиториядан ташқари ўқиш амалиёти янгилик эмас. Тил таълимида мутолаа мустақил ишнинг энг мақбул ва самарали шаклларидадир. Мустақил таълим жараёнини қизғинлаштириш, талабаларнинг фаоллигини ошириш учун унга янги унсурлар қўшишни тавсия қиламиз. Энди у икки босқичда ташкиллаштирилди. Биринчи босқичда тил ўқитиладиган гуруҳнинг билим даражаси ва имкониятларидан келиб чиқиб ўзбек адабиётининг машҳур намояндаларидан иккитасининг асари аудиториядан ташқари ўқиш учун топширилади. Масалан, Абдулла Қодирийнинг “Ўткан кунлар” романи ҳамда Ғафур Ғуломнинг “Шум бола” қиссаси. Талаба, одатдагидек, аудиториядан ташқари мутолаа талабларига кўра асарни тўлиқ ўқиб чиқиши ва батафсил сўзлаб бериши лозим. Бунда талабанинг сўз бойлиги, нутқининг равонлиги, бадиий асарни тушуниш, бадиий сўзни ҳис қилиш қобилияти ва ҳ.к. текширилади.

Иккинчи босқичда талабалар кичик гуруҳларга бўлинадилар (4-6 кишидан иборат) ва ўқиган асарлари бўйича ўзларига маъқул бўлган лавҳадан сахна кўриниши тайёрлаб, намоиш қиладилар. Ҳар бир жамоага бу борада тўла эркинлик берилади. Гуруҳ ичида талабаларнинг ўзлари эпизодни танлайдилар, ўзлари истаганча сценарий тузадилар ва ролларни тақсимлайдилар. Ушбу жараён тамомила сир тутилади ва ўқитувчининг вазифаси мустақил иш характерини тўғри тушунтириш, унга

қўйиладиган талабларни етказиш, баҳолаш мезонларидан хабардор қилиш, шунингдек, йўналтиришдан иборат.

1-курс русийзабон гуруҳларда ўзбек тили дарсларида бундай тажриба натижалари қуйидагича бўлди: аксарият гуруҳлар вазифани тўғри тушунганлар, бажариладиган ишларни ўз истакларига кўра бўлиб олганлар; сценарий муаллифи, рол ижрочиси, техник воситалар учун жавобгарлар танланган. Театрлаштириш учун лавҳа танлашда ҳам турли хил ёндашувлар кузатилди. Баъзи гуруҳлар асар асосида суратга олинган филмга таянган, ундаги актёрлар ижросига тақлид қилган ва одатда энг машхур эпизодларни танлаган. “Ўткан кунлар” фильмида бу “Кутилмаган бахт” ёки фильмнинг биринчи вариантыдаги Кумушнинг эри ва отасини озод қилиши эпизоди (китобдагидан фарқланувчи) ва ҳ.к бўлса, “Шум бола” асосидаги сахналар Қоровойнинг Сарибой билан учрашуви ёки тандирга тушиб қолиши лавҳаси бўлади.

Иккинчи хил гуруҳлар эса кутилмаган, баъзан унча эътибор берилмаган эпизодларга мурожаат қиладилар ва ўзлари сценарий яратадилар. Ҳар икки усулнинг ўз афзалликлари бор, тайёр намоишга тақлидан сахна қўйилганда, актёрлик маҳоратини ўрганиш, персонаж руҳиятини бериш, хатти-ҳаракатлар, декорация, либослар танлаш бир қадар осон ва силлиқ кечади. Моҳир актёрларга тақлидда баъзи талабалар алоҳида иқтидорларини намоиш қиладилар.

Иккинчи усулда эса ижодий фикрлаш ва ўзига хос ёндашув, вазиятни ўз нигоҳи орқали тасаввур қилиш, образларни ўзи тушунганча талқин қилиш, либос, воқелик моделини ўзича яратиш етакчилик қилади. Иккинчи усул асосан асарга таянилгани учун бир оз мушкуллик туғдиради, лекин амалиётда бу усул биринчисидан кўра кўпроқ самара келтирган ҳолатлар кўп бўлган. Аввало, мазкур вазиятда бадиий асар матни тўлиқ сақланади, баъзи ҳолларда бир талаба муаллиф номидан сўзлайди, рол ижрочилари тўлалигича асар қаҳрамонларидек гапирадилар ва бу тил дарслари учун жуда муҳимдир. Иккинчидан, ижрочилар образни актёрларга тақлиддан кўра кўпроқ ўзларининг тасаввурларига асосан гавдалантирадилар. Одатда асарнинг асосий ғоясидан чекинмаган ҳолда бу каби ижодий талқинлар томошабинда яхши таассурот қолдиради. Мисол учун 1-курс талабалари “Ўткан кунлар” романидаги кундошларнинг даҳанаки жанги лавҳасини намоиш қилганларида, Кумуш ва Зайнаб образларининг ноанъанавий талқинига гувоҳ бўлдик. Бунга Отабекнинг Кумуш ўлими вазиятидаги ҳолати талқинини ҳам қўшимча қилиш мумкин.

Хулоса. Мутолаа ва сахна намоиши самарадорлиги қуйидагилар амалга ошганлигида намоён бўлди:

1. Дидактик мақсад: талабаларнинг луғат бойлиги ортди, синонимлар, иборалар, архаик ва тарихий сўзларни тушуниш ва тўғри қўллаш кўникмаси шаклланди.

2. Ривожлантирувчи мақсад: кўпчилик гуруҳларда талабаларнинг фаоллиги таъминлади, тил билиш даражаси турличалигидан қатъи назар барча ўз вазифасига сидқидилдан ёндашди, жамовийлик, бирдамлик руҳи етакчилик қилди. Талабаларда ўз имкониятларига ишонч ҳисси уйғотилди.

3. Тарбиявий мақсад: талабаларда ўйин жараёнида инсонлардаги эзгу хислатларни қадрлаш, севги, вафодорлик, ота-онага муҳаббат, халқпарварлик ҳислари

сингдирилди. Одамларга нисбатан ҳурмат, уларни тушуниш, туйғуларини ҳурмат қилиш, ҳаётга муҳаббат ва уни қадрлаш хислатлари шакллантирилди.

4. Кейинги пайтда китобга, мутолаага қизиқишнинг сусайганлиги жиддий хавотирларга сабаб бўлаётганлиги, бу давлат сиёсати даражасидаги муаммога айланганлиги барчага маълум. Биз қўллаган усул тарғибот, ундаш, таълим технологияси (яъни таълимни ташкиллаштириш маҳорати) орқали китобга, бадий асарга ҳавас ва муҳаббат уйғотиш мумкин эканлигини тасдиқлайди.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Гнатюк О. Л. Основы теории коммуникации. — М.: КНОРУС, 2010. – 256 с.
2. Зиновкина М. М. Педагогическое творчество / Модульно-кодое учебное пособие. — М.: МГИУ, 2007. — 258 с.
3. Михайленко Т. М. Игровые технологии как вид педагогических технологий // Педагогика: традиции и инновации: материалы Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, октябрь 2011 г.).Т. I. – Челябинск: Два комсомольца, 2011. — С. 140-146.
4. Букатов В.М. Секреты дидактических игр: психология, методика, дисциплина. – СПб,: Речь; М.: Сфера, 2010. — 203 с.
5. Дьяконова О.О., Букатов В.М. Из истории дидактики: эдьютейнмент в образовании взрослых и интерактивные технологии обучения в современной школе // European Social Science Journal.— 2014. № 11-1 (50).– С. 279-288.
6. Hannah Natanson. Yes, teens are texting and using social media instead of reading books, researchers say. // <https://www.washingtonpost.com/news/inspired-life/wp/2018/08/20/>
8. «Навыки XXI века»: новая реальность в образовании erazvitie.org/article/navyki_xxi_veka_novaja_realnost

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).